

**Historia De Vita, Moribus, Rebus Gestis, Studiis Ac
Denique morte Praedicantium Lutheranorum, Doct.
Martini Lutheri, Philippi Melancthonis, Matthiae Flacii
Illyrici, Georgii Maioris, et Andreae ...**

Complectens ortum, progressum [et] incrementa, tum arcana plurima
hactenus non prodita, omnium penè huius temporis haeresum

... Vita ... Philippi Melancthonis. Matthiae Flacii Illyrici. Georgii Maioris, Et
Andreae Osiandri

Ulenberg, Kaspar

Coloniae Agrippinae, 1622

III. Acta Melancth. VVormatiæ cum Bucero, Nausea, &c.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65643](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65643)

ANNO
1540.

Mutuae se-
ctariorum
consola-
tiones.

quemadmodum anno 1525. Lutherum ob incestas nuptias & votifragium conscientiae stimulis agitatum ipse Melanchthon, & nunc Melanchthonem Lutherus vicissim erexit: At erit tempus, cum huiusmodi consolationes evanescent; ubi nimirum ad supremi iudicis tribunal stabunt, rationem hoc nomine reddituri, quod soluto charitatis unitatisque vinculo, Christianum] populum in tot] factiones distraxerunt.

III.

In epist. ad
Cam. p. 337

Postquam utcumque restitutus est, Calendis Septemb. de paroxisino, quem sustinuerat, ad Camerarium scripsit in hunc modum: Nulla oratione explicare possum, quam horribiles dolores sustinuerim; qui interdum recrudescunt. *Sensî καὶ τὸν διδάσκαλον* (Lutherum intelligit) excruciaciari animo; sed ille suum dolorem repressit, ne meum augetet; meque erigere conatus est summâ animi magnitudine, non solum consolando, sed sæpè duriter obiurgando: Qui nisi ad me venisset, mortuus essem. Non multo post, quam conualuit,

Melancht.
Wormatiâ
missus ad
colloquiũ.

ab Electore Saxone cum alijs quibusdam VVormatiâ missus fuit ad continuandum, quod Haganoæ pridem cœptum erat, de religione colloquium: Vbi variae fuerunt & diuturnæ concertationes de forma colloquij, de notarijs, qui dicta collocutorum exciperent, de actis colloquij non publicandis, de ratione suffragiorum, de collocutorum numero, deque rebus id
genus

genus alijs; quibus ob Lutheranorum pertinaciam tempus in annum vsque sequentem extractū fuit: Vt non iniuria Cæsar per Granuellanum Protestantibus obiecerit, quòd hæctenus simularint concordiae studium, & consulto negotium extraxerint, vt interea viribus aucti atq; potentia paulatim res suas stabilirent.

Sanè quicquid in hoc conuentu de modo procedendi, nomine Cæsar, propositum fuit, id displicuit concionatoribus Lutheranis, qui magno numero, plures quam triginta VVormatiam conuolarant. Restitabant igitur perpetuò, & negotium altercando atque tergiuersando suspendebant. Qua in re detestanda est Sleidani malitia, qui more suo, quod hac parte fuit à Lutheranis peccatum, Catholicis impingit, & omnem actionis suspensæ culpam, quæ in istis hærebat, in hos nititur transfouere. Urgebant Lutherani, quorum consilia Melanchthon & Bucerus imprimis moderabantur, vt velut in theatro publicum institueretur colloquium; vt in eo liberum esset omnibus non modo ferre suffragium, sed & palam contradicere, siue consentaneam suæ parti siue dissentaneam, aut mediam inter vtrosque sententiam tuerentur; vt collocutorum non modo nudæ sententiæ, sed & rationes vel argumenta, eorumque explicationes integrè per Notarios exciperentur; vt si qui post primarios collocutores facultatem

ANNO

1540.

*In epist. ad
Cam. p. 346*
Protestantes cõcordiæ studiũ simulant.

Sanioribus consiliis perpetuò resistant.

Lib. 13.
Sleidani mala fraus.

Lutheranorum instãtia.
Bucer. in ep. ad Naujet.

Publicum colloquiũ postulant.

ANNO
1540.

peterent adijciendi quippiam, ea non denegaretur.

Machina-
tio eorū de
repellendis
à collo-
quio pon-
tificiis
Theolo-
gis.

Hæc illi, aliaque id genus nonnulla; quæ præfides à Cæsare constituti probare non potuerunt: cū actionem huiusmodi viderent non turbulentam modo fore, sed & infinitam, imò fouendis augendisque, quam sopiendis controuersijs aptiorem. Iam verò & hoc machinabantur Melanchthon & Bucerus, vt nec Pontificij vel Romani, nec externarum nationum Theologi, nec monachi ad actionem designarentur, quæ de sopiendis in Germaniâ controuersijs instituenda esset, vtque ea, quæ conciliari per delectos non possent, non ad generale Concilium, sed ad quosdam germanicæ nationis Theologos definienda reijcerentur. Hæc isti; scilicet, vt Germaniâ à reliquis Christiani nominis prouincijs diuulsam in schismate confirmarēt. Ad hunc verò ceu scopum quædam Melanchthonis, Buceri que consilia spectasse, deprehēdi potest ex colloquio, quod VVormatiæ cum Theologo quodam Catholico priuatim habuerunt.

Eorum pri-
uatus con-
gressus cū
Nausea.

Is erat Fridericus Nausea, Ferdinandi Regis concionator aulicus, designatus iam in Episcopum Viēensem; cum quo Melanchthon anno 1526. cum in patria esset, de controuersijs horum temporum fuerat colloctus. Nunc, dum altercationibus omnia feruerent, salutandum putauit, velut amicum veterem, exploraturus, quænam esset ip-
sius

Nausæ vo-
luntatem
explorant.

fuis de turbulētis hoc genus actionibus sen-
 tentia. Itaque datis ad eum litteris memoriā
 refricat familiaris congressus ante quinde-
 cim annos habiti, & tempus atque locum si-
 bi designari petit ad colloquium. Constitui-
 tur decimus nonus Decembris, quo die Me-
 lanchthon cum socio Crucigero pomeridia-
 nis horis ad Nauseæ hospitium accessit. Ver-
 bis vltro citroque commutatis, vt moris est
 inter salutantes, duo quædam ex Melanch-
 thone Nausea quæsiuit, obtestatus vt simpli-
 citer & syncerè respōdeat; facturum se vicif-
 sim, ait, in ipsius gratiam quiduis. Prius erat,
 Quid ipsi videatur de hui⁹ actionis progres-
 su, num firmam ex ea sperādam & salutarem
 cōcordiam existimet? Alterum, An alia me-
 dia nouerit ipse, per quæ controuersias sopiri
 commodius, & hoc conciliationis negotium
 ad honorem Dei, Ecclesiæq; salutem felicius
 transigi posse iudicet? Melanchthon adhæc,
 Esse, quæ Nausea quæsierit difficiliora, quā
 vt possit ad ea responderi. Missos se VVor-
 matiam ad colloquium, cuius ne quidē ini-
 tium sit factum hactenus; cū duos iam ferè
 menses integros hic sint morati. Itaque quis
 futurus sit huius rei successus, sibi quidem
 non esse promptum dicere: Fortè se breui eò
 redituros, vnde VVormatiam venerint. Ad
 alterum quod spectet, actionē forsan magis
 expeditā fore, si Catholici è Protestantibus,
 & hi vicissim ex illis ternos designent collo-
 cutores, qui propositis in mediū Augustanæ

ANNO

1540.

*In libello,
cuius titu-
lus est:*

*Colloq. pri-
uata. A. ij. a*

*Colloquio
dies defi-
gnatur.*

*Postulata
Nauseæ ex
Melancht.*

ibid. A. 3. a.

*I. de actio-
nis pro-
gressu.*

*II. de reme-
dio con-
cordiæ.*

*Responsio
Melancht.*

ANNO

1540.

Quales
Theolo-
gos expos-
cat.Peccatū &
errorē suū
faterur.*A. iij. a.*Replica
Nauseæ.Petit sibi
communi-
cari Me-
lanchth.
sententiā
scripto cō-
prehensam.Melancht.
litteræ ad
Nauseā ex
calculo la-
borantem.

Confessionis articulis conciliandi viam ten-
tent. Si quid maneat controuersum, id ad
Cæsareanos & Regios Theologos reijciend-
um, qui rationes exquirant de vtrisque in eā-
dem sententiam redigendis. Eam verò ad re-
Germanos, quam externos aliarum nationū
homines fore commodiores. Concludit tan-
dē his verbis: Peccamus, inquit, vtrique, nec
quæ scripsimus ipsi, nec quæ vestri, probari
possunt omnia: Id quod ego de meis scriptis
ingenuè fateor. Respondet Nausea: Quod tā-
to tempore extrahatur actio, eius rei culpam
in Catholicis non hærere, sed in ipsis potius,
qui tergiuersari videantur. Principia rerum
agendarum esse plerunq; difficilia; finem, Deo
propitio, meliorem fortè futurum, quam
quisquam speret. Nō discedendum cuiquam
re infecta, sed omnibus in commune summo
studio connitendū, ne spes & expectatio bo-
norum de hoc colloquio concepta eludatur.
Interim rogare se dicit, vt Melanchthon
sententiam suam de conciliandi modo scri-
pto comprehensam mittat: communicatu-
rum se vicissim ipsi, quæ forsan ab hoc in-
stituto non sint aliena. Atque ita tum qui-
dem discessum. Postridiè, qui vigesimus
Decembris fuit, Melanchthon epistolium
scripsit ad Nauseam ex calculo iam laboran-
tem, quo significat, exposuisse se sententiam
suam de negotio conciliationis breui scripto
pagellas aliquot continente, quod intellexe-
rit, Nauseam apud Granuellanum iā vidisse.

Salu-

Salutaturum se denuò ipsum, quandocunq̄
 voluerit, & coram ingenuè dicturum, quid
 sentiat: De alienis voluntatibus pacisci nec
 posse nec velle. Post 10. Ianuarij ann. 1541.
 Melanchthon, Bucerus & Cruciger languē-
 tem adhuc ex lithiasi Nauseam visiterūt, ve-
 lut officij causa. Habiti principio varij ser-
 mones, vt in huiusmodi congressibus fieri
 consuevit. Deinde Melanchthone verba fa-
 ciente, omnia se dicunt, in hoc cōciliationis
 negotio propensis animis facturos, quæ pos-
 sint salua pietate. Sed esse quosdam imprimis
 monachos morosiores, & omnia turbare, dū
 opiniones animo conceptas mordicus tueā-
 tur. Idē suspicari se de pontificijs oratoribus
 & Theologis, qui videātur à cōcordia pror-
 sus alieni. Interim se, qui vulgo Protestantes
 appellētur, nihil aliud postulare, nisi vt locū
 habeat veritas, quæ nūc passim, & apud ipsos
 quoq; cōtemnatur. Vtcunq; se habeant ista,
 per se quidē haecenus non stetit, quin pub-
 licus in causa religionis habitus sit congres-
 sus. Quod si ventum fuerit ad actionē, se cau-
 sę communi non defuturos: Rogare, vt ean-
 dem & ipse sibi commendatam habeat. Ad
 hæc Nausea Deum testatur, nullam se rem
 desiderare vehementius, quam vt pia fanci-
 tur in religione concordia: Quæ vt coi-
 ret, nihil se haecenus omisisse; nec deinceps
 quicquam reliqui facturum ad summam di-
 ligentiam. Quod verò pontificios oratores
 & theologos omnia turbare suspicentur,

ANNŌ
 1541.
 Ann. 1541.

Ibid. B. i. b.
 B. ij.

Eius cum
 sociis ad
 Nauseam
 aduentus.

Pōtificios
 discordiæ
 traducit.

Replica
 Nauseæ.

Eius de sa-
 nitate Pō-
 tificiorum
 protesta-
 tio.

ANNO
1540.

eos falli vehementer, errareque toto caelo. Nullos ipsis ad dissidium hoc æquis conditionibus componendum esse paratioribus: quae de respondere se paratum ait. Nec eos in culpa fuisse, quo minus habitum fuerit Haganoæ colloquium. De monachis verò causam non esse, cur conquerantur. Eos, adeoque Catholicos omnes nihil aliud ab ipsis postulare, nisi ut dent locum veritati; quam ipsi potius odio habere videantur. Hoc ubi fuerit ab ipsis impetratum, Catholicos nihil amplius desideraturos. Rogare se, ut missis circuitionibus rem serio tandem agant, nec aliud expectent à se, quam quod pacis amantem, & cōcordiæ studiosum in hac causa præstare deceat. Illi vicissim eadem à se Nauseam expectare iubent, atque ita tum quidem discedunt.

*Sleid. li. 13.*Colloquiū
vtriusque
partis,Capita cō-
trouersa.
Melancht.
scriptum à
socijs re-
prehensum.

Paucis diebus post, ad idus Ianuarij scilicet, conuentum tandem est post diurnam altercationem, ut actionis fieret initium. Designati à Catholicis Eccius, à Lutheranis Melanchthon, qui verba facerent. Deinde confessus habiti fuerunt ad triduum; quod tempus declamando potius, vel habendis concionibus, quam colloquendo transactū fuit. Disputatum verò de peccato originis tantum; de quo dogmate Melanchthon, cum ad congressum se pararet, scriptū confecit, quod licet ipsius iudicio Lutheranorum sententiā dilucidè satis, & simpliciter explicatam continebat, à socijs tamen reprehensum fuit:

Qua

Quâ de re queritur in litteris 13. Ianuarij ANNO
 scriptis ad Camerarium : Ea , inquit , quæ 1540.
περι τῆς φυσικῆς κακίας scripseram, auxi. Cūq; *In lit. ad*
 ego putarem esse simplicissima , & maxime *Cam. pag.*
 dilucida, & propria, tamen reprehenduntur *354.*
 à nostris quoq; Facilis & iucunda est dispu-
 tatio, inquit Aristoteles, si geometres cum
 geometra differat. Ἐγὼ δὲ διαλέγομαι πολ-
 λάκις, ὅτι μόνον τοῖς ἀπαιδέτοις ἀλλὰ καὶ δυσ-
 κόλοις. Sed hos Aristarchas vtcunq; fero.

Hæc Melanchthon. Bucerus autem de *Colloq. pri-*
 nuo Nauseam per litteras interpellavit, infi- *uat. B. 4. b.*
 nuans esse res magni momenti, de quibus *C. f. ij. &*
 desiderium habeat cum ipso conferendi. Ve- *seq.*
 nit igitur 16. Ianuarij ad Nauseam nondum *Buceri ad*
 ex morbo restitutum, rogatusq; vt semotis *Nauseam*
 ambagibus causam aduentus sui breuiter ex- *accessus.*
 plicaret, longum sermonem ingressus est de
 sanandis Ecclesiæ vulneribus, & concordia
 rursus instauranda: Quæ cum Nausea patien-
 ter audiuiisset, licet æger esset & debilis, ro- *Iubetur sē-*
 gavit Bucera, vt quæ differuerat paulo fu- *tentiā suam*
 sius, scripto comprehensa sibi communica- *scripto cō-*
 ret, vt rem hanc maturius secum posset ex- *plecti.*
 pendere. Fecit hoc Bucerus triduo post, &
 scriptum misit ad Nauseam; in quo de san-
 cienda Ecclesiæ concordia, suam Melanch- *Summa*
 thonis, cæterorumq; sententiam liberius a- *scripti Bu-*
 peruit, ad hunc ferè modum: Principio per- *ceri.*
 suadendum Cæsari, & Ferdinando Regi, vt *Quales*
 ipsi & Ordines Imperij omnes, cuiuscunq; *Collocu-*
 sint religionis, viros quosdam doctos, com- *tores deli-*
 m 5 *modos,*

ANNO
1541.

Pontificij
excludēdi.

Concilium
reijcit.

Fidem suā
eiusque fir-
mitatem
ebuccinat.

Quales Af-
fessores in
colloquio
petat.

modos, & pacis amantes deligant, qui non modo decidant controuersias, sed Ecclesiae quoque reformationem instituant: Ab horum numero Romanos, aliarumque nationum homines & aduenas arcēdos; ut qui iustam causae cognitionem impedire conentur, & ambitiosi sint, nec sese accommodent ad Christi normam, & rerum germanicarū sint imperiti. Quod si fortē succenseant eam ob causam, ferēdam potius illorum iracundiam etiam maximam, quam offendatur Christus. Ut per generale concilium Ecclesiae rectē consulatur, non expectandum. Itaque studia Pontificiorum & omnium aliorum, qui velint impedire, quo minus Germaniae quamprimum per commune concilium Ordinum Imperij succurratur, Cæsari ac Principibus cōtemnenda, Protestantes fuisse semper, atq; etiā nunc pacis cupidissimos: se sociosq; conuentionatōres de fide in Christū & salute consequendā rectē docere: Habere etiam in votis, ut plenissimē restituatur Ecclesiae disciplina, quam apud ipsos nimium iacere fateatur. Nō se repugnaturus, quin Episcopi Metropolitani, primates, & primi illi Patriarchae, sicut olim cōstitutū sit in primarijs illis Sanctissimisq; Concilijs, utantur potestate sua, & locum dignitatis obtineant. Imō faciliē consensuros, ut ad eum modum administraretur tota politia Ecclesiastica, quo vetera Concilia decreuerunt. Nec quicquam de Cleri vel populi disciplinā traditum in veteribus

ribus Canonibus, quod non in votis habeant
 quamprimum restitui; duobus tantum capi-
 tibus exceptis: Cēlibatu sacerdotum scilicet,
 & ieiunijs, alijsque id genus corporis castiga-
 tionibus. In summa, quicquid docendum,
 quicquid in sacris concionibus vsurpādum,
 quicquid in disciplinā obseruandum sancti
 Patres docuerint, & in Ecclesijs vsurparint,
 id se nō spreturos. Interim timeri fortē diffi-
 cultatē in eo, quod Episcopi & Prēlati, Prin-
 cipes sint, & Satrapæ ditionū externarū. Ve-
 rūm istos in principatu rerumq; externarum
 administratione manere posse, modo curent,
 vt Ecclesijs de Pastoribus idoneis & mini-
 stris prospiciatur. Hæc Cæsari & Principibus
 Germaniæ exponenda fideliter, ait, & per-
 suadenda. Ipsi enim summi Pastores nostri
 sunt, inquit, ipsis omnis anima subiecta esse
 debet in hoc ipsorum quidē Imperio; & Deus
 nunc maximā eis occasionam offert res Ger-
 manicæ sanctē & feliciter pacificādi. Hæc Bu-
 cerus ad Nauseam; ex quibus liquidū satis est,
 cur tanto tēpore, tamq; pertinaciter altercati
 sint Lutherani, & qualē conciliandæ religio-
 nis formā animo cōceperint: scilicet, quæ per
 Germanicæ nationis homines tātū ex ipsorū
 voto delectos, Pōtificijs Theologis, & aliarū
 nationū viris religiosis exclusjs, Principum
 Imperij tanquā Pastorū autoritate dirigatur.
 Interea Cæsar de pertinaciā Lutheranorū &
 tergiuersatione monitus, datis ad Granuella-
 nū litteris suspendit actionē, eamq; ad Ratil-
 bonen-

ANNO

1541.

Duo capi-
 ta extra
 controuer-
 siam ponit.

SS. Patrib⁹
 sese accom-
 modat.

Verba Bu-
 ceri.

Ibid. C. 5. A.

“

“

“

“

“

“

“

Quale Cō-
 ciliū Pro-
 testantes
 petant.

Cæsar acti-
 onē reijcit
 ad Cōuen-
 tū Ratisbo-
 nensem.

ANNO
1541.

bonensem conuentum reijcit, mense Martio celebrandum hoc eodem anno, ad quem ipse venire decreuerat: Quâ re per Granuellanum in confessu denunciaat colloquium solutum fuit.

V.
Calvinus
sefe in-
nuat in so-
cietatem
Luthera-
norum.

Eius inge-
nium co-
lubrinum.

Melanch-
thonem
dementat.

Caluin. cõt.
Heshuff.

Venit VVormatiam inter cæteros & Ioannes Calvinus, quem Bucerus Argentorato secum adduxit; vbi ab anno 1538, quo Geneuâ per Senatum eiectus est, in exilio vixerat. Hic Lutheranis se concionatoribus adiunxit; quanquam ab ijs in dogmatibus quibusdam magni momenti, cum primis in re Sacramentariâ toto cælo dissidebat. Erat is homo versipellis admodum, & ingenio prorsus colubrinum; nec aliter se habuit in hoc conuentu, quam si Lutheranis partibus & Augustana Confessione penitus esset addictus. Imprimis Saxonum amicitiam ambiebat magno studio, seq; familiariter insinuabat in Melanchthonis & Crucigeri consortium; cum quibus suauiter & intimè confusurravit. Inclinabat iam pridem ad Sacramentarios Melanchthon, per Bucerum emollitus anno 1536, vt ante diximus. Verum in hoc congressu spiritum Sacramentarium, cuius primitias iam ante delibarat, è Caluini pectore plenis faucibus hausisse videtur. Et quidem, nisi me fallit coniectura, vel VVormatiæ, vel certè paulo post Ratisbonæ contigit illud, quod Calvinus in Heshuffium scribens memorat, Melanchthonē scilicet fatigatum laboribus, aut sub aduersis fatiscentem, vel

centies